

Vasario 1919 m.

№ 2 (84).

АТЕТТ

Turinys.

I. STUD. L. BISTRAS: Valdymasis ir krikščio- niškoji dora	33
II. A. JUŠKA: Pasaulio išsirutulojimo teorijos	40
III. J. Š.: Keli bruožai iš gyvenimo Lietuvių Sa- natorijos Jaltoje	44
IV. RIMVYDAS GEDVILA: Gyvavaizdžiai	53
V. RIMVYDAS GEDVILA: Atgimstant Lietuvai	54
VI. V. STONIS: Velykos atėjol..	54
VII. KAZYS MAKNIS: Draugams	55
VIII. B. ŠIRDELĖ: Jaunuoliai!	57
IX. SALTEKŠNIS: Višta	58
X. B. ŠIRDELĖ: Jaunimui	58
XI. Iš mokyklų gyvenimo	59
XII. ED. JATULIS: A. a. Malvina Gudelytė	61
XIII. Bibliografija	61
XIV. „ATEITIES“ REDAKCIJA: Pranešimas	64
XV. Redakcijos atsakai	64

Antru atveju spausdinama Lietuvos jaunimui maldaknygė

MELSKIMĖS

Sustatė Prelatas A. Dambrauskas

Įvairiomis kainomis, pagal aptaiso.

Užsisakant meldžiama aiškiai pažymėti, kiek egzempliorių tos maldaknygės norima imti merginoms ir kiek vaikinams.

Šv. Kazimiero Draugijos knygyno vedėjas

A. Kniukšta.

Fr. Jankaitis

VASARIS 1919 METŲ.

T. VIII.

ATEITIS

№ 2.

Stud. L. Bistras.

Valdymasis ir krikščioniškoji dora¹⁾.

(Pabaiga).

Visuomenei pasiaukuoiant dažniausiai tenka savymeilę slopinti, nesitikint kadanors už tai atlyginimo gauti. Remiantis komercijos taisykle komersantas tartu visuomenę esant neištikimiausia debitorę (skolininkę). Pats Ieremijas Bentham'as (†1832) pakėlęs pliko egoizmo (naturalizmo) teoriją į švelnesnio, „inteligentiskojo egoizmo (altruizmo) mokslą“, taria veikimo naudingumo (suprask asmeninio) artimumą ir tikrumą esant svarbiais pažymiais; vadinasi, pasak jo, žvirblis rankoj malonesnis negu karvelis danguje. Tuo budu minėti doros mokslai yra bejiegiai, jie palieka žmogaus valią neappręžto egoizmo naguos neįstengdami jį kelti dorinio išsivystymo laiptais, nes egoizmo teklausant ir dvasios tikslų neturint nejaugi galima išmokti džiaugties dvasios gėrybėmis, kurių egoistas ragauti negali. Dvasios linksmybių tik savęs išsižadėjimas, pasiaukojimas idealui tegamina. „Kas delei manęs sielą pražudo, ją randa“ sako Kristus. Beto žmogus visad veikiau nujaučia geidulių patenkinimą sekančius malonumus ir patogumus, neg vargu teisgaunamus iškovojamus dvasios džiaugsmus, iš neegoistiško tikslo siekimo tekilancius. Ką gi rinkties, kada egoizmas žada pelno ir malonumų dabar tuojaus, sąžinė gi, protas liepia vardan teisybės viso to išsižadėti, nieko nesiulydami užtat ateity, nebent tik išpildytos priedermės numanymą?! Vienu žodžiu faktas palieka faktą: mes labiau linkę esam į blogą, ir blogo nepašaliname skelbdami jį esant gerbtiną. Tiek apie egoizmo teorijas.

¹⁾ Pradžią sk. „At.“ 12 n-jė]1918 m.

Praktikoj nekuo tesiskiria ir idealizmas. Idealizmo (kantiško) keliama obalsis: Paveršk valią protui ir tą tedaryk, kas tiktu visiems daryti. Pavienio žmogaus protas, kontroliuojamas žmonijos proto—žmoniško protingumo (Vernünftigkei)t—statosi tikslus, savo proto prigimties rodumus, valia gi turi paklusniai jų siekti: „Iš jų vaisių pažinsite juos“ (Mat. VII, 20): praktiškas doros mokslas tiek tevertas, kiek jame yra sėkmingumo, įtakumo. Idealizmas gi bergždžias. Žmonijos gerovė—auščiausias tikslas—sako jisai. Kas gi toji žmonija? Didelis burys, iš pavienių žmonių susikūręs; praktikoj gi, man, Kazimierui R-čiui žmonija tai mano gubernijos, dar mažiau tik mano valsčiaus, miestelio gyventojai, ypačiai gi tokie ir šitokie jų, nes maž ne vien tik su jais besantikiuodamas gyvenimą gyventi baigiu. Ir tiems tatau Petrams, Jonams, Jurgiams—(visa žmonija man ir galvon neateina)—su kuriais susiduriu ir reikalų turiu, aš privalau pasišvesti savęs išsižadėdamas vardan jų gerovės (juk visi tie Petrai, Jonai, Jurgiai žmonijos dalis ir jų gerovė josios dalis)!? Aš, Kazimieras R-tis turiu tokiopat klystančio proto, kaip mano bendradarbiai, ir mano asmens reikalai tiekpat vertės turi, kiek kitų žmonių reikalai, tat tegul kiekvienas savimi rupinasi ir savo gerovę kuriasi, kadangi kitokio tikslo mūsų gyvenimas neturi kaip gerai pragyventi ir amžinai išnykti. Kaip tik visuomenėj atsitinka, kad nepaisant jos gerovės savo buvimas—be matomos skriaudos visuomenei—laimingas padaryti kartais nesunku esti. Vardan gi proto prigimties, kuri kartu su valiai nemalonio mis doros taisyklėmis išnyks, kunui žuvus, plikam ir alkanam, kad ir su išpildytų priedermių numanymu, vaikščioti kažin ar daug šitokių rasis. Nejaugi darbo žmogelis nuo auštant ligi sutemstant neišsitiesiant dirbdamas norės ir mokės gerovės sąvoką aptarti, apibrėžti. Intelligentai? Kas suskaitys, kiek gerovės aptarimų esama? Taigi katrą jų laikyti. Valsčiaus reikalai priešingi teisybei—bet valsčiui naudingi ir matomai niekam nekenkia. Kas darytina! Teisybei paaukuoti? Kas ji yra; proto padaras, neaiškos vertės, mus tevarginanti, kad ir mumyse gludinti ideja. O sąžinė visgi nerimsta, priešinasi, verčia pelno išsižadėti teisybės delei. Kodel? Tik netodel, kad aš randu ją savyje ir jos vertės nenumanau: ji amžina, ji dieviška, absoliučios vertės. Tatau mane verčia jai nusilenkti,—tik a b s o l u t u s Gėris. Tas gi kas kita ir ne mano išnykti galinčio proto padaras.

Ar užtenka idealizmo sėkmingai valiai vesti ir lavinti. „Pildymas sunkių kasdienių priedermių mūsų gyvenimo užduotis“ — sako Goethe. Kas tas užduotis mums užkrovė? Argi Jonai, Petrai, Jurgiai ar net ir visi žmonės, kurie man lygūs? Ką reiškia priedermė ir kodėl toks o ne kitoks gal mažesnis veikimas priederme vadinama? Juk biškį „praktikos“, biškį „proto“ ir atsargumo tereikia, mažiau sąžinės tesiteirauti, o bus gerai. Priedermė! Kas ji yra? Man o proto įgimties sunkusis įsakymas. Man o gi sielpn o ji valia jo nepakelia, netinka jai Petrams, Jurgiams tarnauti, kuo jie geresni, te patįs verčiasi kaip tinkami. Žinoma vienas antras filosofas idealistas sugebės proto klausydamas žmonijai tarnauti ir doros nežeminti, tik kiek jų atsiras? Kas gi daryti su milijonų milijonais žmonių, kurie tų abstrakcijų: žmonija, josios protas, gerovė nei supranta, nei laiko neturi joms ištirti. Toliaus, kaip numanyti kas ir kada tai žmonijai naudinga ir kas žalinga? tat netaip lengva. Istorijos (gyvenimo) filosofijos mes ligi šiol dar neatskleidėm. Neveltui idealizmo teoretikai nusiminę savo mokslus tik geriems, tobulesniems tesiulo, nesitikėdami patrauksią savo abstrakcijomis platųjį pasaulį, tamsuolius ir nusidėjėlius. Mums irgi rodos, kad gal tiksliai patiems idealizmo kurėjams ir nekuriems pasekėjams tų mokslų užteksią dorai gyventi. Dora, jos įsakymai manyj prasidėję ir mane tikslu teturi neišgali mus vesti, remti. Vardan savo prigimties tą pačią prigimtį varžyti ar net ir žudyti — sąžinė dėl doros kilnumo jau ne kartą to iš žmonijos reikalavo ir tebereikalauja — bet tai mažų mažiausiai nesuprantama teorijoj, kurios idealai (dora) čia kilę, čia (žemėje) ir žūs. Kas šiandien dorai tebegyvena, net nepatogumų sau pasigamindamas, abejojame ar tas b e n t i n s t i n k t i v i a i nenumanęs dorą esant kažką kilnų ir kad be jo prigimties ji dar kitoki augštesnį šventumo šaltinį turinti. Piktadaris po tiek metų save teismui įduodamas, taip daro sąžinės verčiamas; sąžinė gi saugoja, gina doros tiesas ne vien jos kilnumo delei, bet ir iš Dievo jai priderančio šventumo vardan ir to augščiausio autorito spiriama (vistiek kad tik ir instinktyviai tenumanydama).

Mūsų išmanymu tik heteronomiškoji — Dievu remiantisi — dora tėra veiksminga ir naši. Pasakys kas: dora pati savaimė kilni. Taip. Vistik kas yra kilnumas, vardan kurio reikia save paaukuoti? Ir jei tas kilnumas, idealas, toji dora kartu su mūsų kūnu išnyksta, tai kas jo do

vertė! Ar dorą kilnia vadindami mes jai neprikergiam žmogaus kuriniui netinkamos absoliučios vertės; ar sakdami: ji kilni, gerbtina ir visur ir visad sektina, mes netariame ją ne mūsų išgalvotą tik jau tokią randama esant; ar neaiškus jos kilnumas ir šventumas, kuomet manom juos iš Dievo, užbaigto Kilnumo ir Šventumo kilant; ir nejaugi dorą žeminame, kada sakome ją esant to absoliuto atspindį absoliuto Gėrio priklausant?! Mes giriamės mus esant tokio ar kitokio garsaus mokslavyriomokiniaais, o turėtum! gėdinties būti jais tobuliausio Mokytojo-Absoluto. Varsos puikios šviesos nušviestos tik gražesnės; Kristus dorą teisaukštino. Ir visgi pildyti svetimą valią nepridera žmogui, tat ji žemina. Žmogus privalo būti autonomus, savavaldis—sakoma (Kantas). Į tatau šit kas galima atsakyti. Visu pirma: Dievo valia mums nėra svetima. Mūsų igimtis: protas, sąžinė ar nepamoka mus kas dera daryti; antra, pildydami Jo įsakymus mes numanom tat esant protinga, gera, gražu. Dievo autoritas nėra svetima mums prievarta, joks žmonių prasimanytas reikalavimas, tik vidujis autoritas, kurį kiekvienas savyje atjaučia, numano ir kuriam jis savanoris laisvai dėl įsitikinimo pasiduoda. Dievas čia tiek tedaro, kad paremia, paspiria svyruojantį protą ir silpną valią: absoliutaus skirtumo tarp bloga ir gera esant, pats protas (sąžinė) numano. Kad mūsų veikimas neturi tikslo savyje, tik jo svetimam džiakte, Dievuje jieškosi, tai tat visai normalu, nes tiktai: Nesutvertas is, Dievas, vienas savo veikimu savęs tesiekia ir savyje pilno pasitenkinimo randa. Padaras gi savo prigimimu Tvėrėjo tikslams tetarnauja. Peilis neturėdamas savyje buvimo priežasties neturi nei tikslo ir kalviui tarnauja. Žmogus taipogi savyje laimės šaltinio nerasdamas per visus amžius jo jieškojosi ir tebejieško kitur, Dievuje. Ar gi taip jau autonomus yra idealizmas? Protas išleidžia įsakymus ir tai tik tokius, kurie žmonijos naudai tarnauja, valia gi beprivalanti pildyti juos nežiurint savo patikimo. Kad ir savo proto bet žmonijos gerovės delei klausyties ar tai ne autorito klausimas. Gerovė nėra mums visiems savaimė aiški, beto mūsų pačių visaip išgalvojama. Tas gi daugiau vergauja, kas nežinomiems dievams aukas degina: juk idealizmo abstrakcijos: gerovė, pažanga, priedermė, dora savyje, be nurodymo jų vertės, kilmės ir šaltinio, pasiliks visad abstrakcijomis ir retam kuriam rasis įtikinančiomis. Kaip be logikos nėra protingumo, taip lygiai be taisyklių nėra doros. Tik tas skirtumas yra.

ar kas pats jas prasimano arba jas esant butinomis nusi-
mano. Idealizmui protas, krikščioniškai dorai protas
Dievo paremtas yra autoritas: juodu abu yra vi-
duju, ne antmestu varu autoritu; tik kuomet idealizmas
abstrakcijomis stengiasi doros nuovoką remti ir net ją
abstrakcija terado; Dievas, Tobuliausias, Absolutas, save
apreikšdamas savėp ir širdį patraukia kaipo Amži-
nas Absolutus Gėris, ir patvirtina svyrnuojanti, pamoky-
damas jį, jog proto suprantamos doros sąvokos
tikros kilnios esančios ir absolučios vertės tu-
rinčios. Šitaip besistiprinanti valia didesnio įgauna veik-
lumo ir jo noro ir išnyksta abejojimas, ar verta dėl do-
ros, jei ji nebūtų dieviškos kilmės, save aukoti; išnyksta
disharmonija tarp žmogaus laimės troškimo ir žinojimo,
kad čia žemėj dorai gyvenant dažniausiai jos nerandama.
Tuotarpu protas (idealizme) statydamas save ir gerovę
mūsų veikimo norma stumia mus į abejojimus: proto
veikimas užbaigtos laimės mums nesu-
teikia ir verčia tarnauti ne absolučios var-
tės tikslui; žmogus gi tikslai Absolutui tar-
nauti tegali save pilnai užmiršdamas:
kiti tikslai jo dvasiai, protui ir valiai—
per žemųs.

Teorijos, kurios žmogų daro šaltiniu ir tikslu jo do-
rinio veikimo, negali jo pakelti augštin, nes tikslas ne-
apmoka triuso, be absolučios vertės dora vistik sun-
kia teatsiekama. Patogiai, kad ir netobulai, visad ir dagi
lengviau pragyvenama. Šitaip esant asmens lavinimasis
doroj būtų negalimas dalykas, tat gi kliudytu teisingai
visuomenei susitvarkyti. Krikščionija, kuri įdavė žmogui
į rankas užbaigtos vertės Idealą, Kristų, paragino žmogų,
tobulinties, kad ir išsižadant patogumų ir malonumų.
Doras gi pilietis tai vienintelis tikras pamatas visuomenei
gerai ir pažangiai sutvarkyti. Kaikurie sutinka krikščionių
mokslą esant kilnų ir gerą visuomenei tvarkyti, tik sa-
ko, dabarties krikščionybė jau nebe toji pat, kurią
Kristus skelbęs ir Evangelijos surašyta. Pasak jų, Kristus
pats ir jo mokytiniai buvę neturtingi ir nuo pasekėjų to
gi reikalavę; patarę nusizeminti ir kantriai neteisybes ir
nuoskaudą kęsti. Vadinasi buvę priešingi visiems dabar-
ties kultūros įstaigoms: turtams ir jų padariniams, teis-
mams, ginklavinimuisi ir t.t. Atsakydami pažymim: 1) Kristus
jokios socialės tvarkos plano mums nepatiekė ir to pa-
daryti nenorėjęs, žiurėdamas tik savo atėjimo tikslo: mus
pamokyti dorai gyventi žemėje, amžino užmokesnio trokš-

tant susilaukti danguje, Dievo draugėje; 2) Kristus nieko neištarė nei prieš nei už mūsų kultūrą. Kristus savo pamokslus vienodai teikė turtingiems ir bėdiniamsiems, mokytiems ir tamsuoliams—visiems žmonėms. Kristui rūpėjo atstatyti tikrieji santikiai žmogaus su Dievu ir žmogaus su padarais (kitais žmonėmis ir daiktais). Užtat kas ardo arkliundo šituos normalius santykius, Jo kuosmarkiausiai peikiamas ir draudžiamas. Ne mokslas, ne turtas ar ginklavimasis blogi, tik jų blogu tikslu pavartojimas, kaip tat dabar daroma yra. Delei to gi jau ne patįs dalykai ar įstaigos kaltos, bet tik žmogaus pikti jausmai bei norai. Visuomenės gyvenimą artimo ir teisingumo meile sudorojus, technikos išradimai (laivai, automašinos, lakstytuvai, elektra ir t.t.), nebutu vartojami nekaltam kraujui lieti ir kulturai naikinti, tik pirmyneigai tų pačių žmonių. Taigi žmonijos pirmyneigai tikroji krikščionybė taip Kristaus laikais kaip lygiai ir dabar kelio nepastoja, dargi jai padeda patvaria žmonijos organizacija, pamatus vieninteliai neišgrianamus padėdama.

Dievui norint žmogus turi amžino pastovumo, kad siektu ir besitobulindamas pažintu kaskart plačiau Absolučios Tiesos ir Gėrio; tatai jo tikslas. Užtat jo lavinimasis yra svarbus ir kilnus dalykas. Visa mūsų igimtis, dvasios ir kuno palinkimai mums duota mūsų pagalbai, kad mums tarnautu, o ne valdytu mumis. Mes gi pasinaudodami jais privalome juos dailinti, skaistinti, stengties būti šventais. Tokios tai vertės turi mano siela, tos vertės ir artimo siela, nes tas pats Idealas yra ir jai—protauja krikščionis ir taip gimsta antroji dalis didžiojo Kristaus įsakymo mylėti artimą kaip patį save. Artimas tai mylimas Dievo sunus, artimo ypatybės Dievo, jį įkurusio savybių liudija. Artimą mylėdami Dievo valią, Jojo meilę—Jį patį mes mylime. Iš Dievo ir tik Dievo delei artimo meilė yra kilni šventa; artimą mylėdami mes Dievą mylim vadinasi Absolutą mylim. Kristus Viešpats ir nemokė tųdviejų įsakymų skyrium, tik vieną šalia kito skelbė. Tat tik Dievo delei ir iš Dievo artimo meilė turi tokios vertės ir virsta žmogui atatinkančia ir suprantama priedermė. Taip pamatuojamoji artimo meilė randas prasminga ir naši visuomenei. Artimo meilės priedermė kad tik ir iš Dievo pilnai pateisinama, vistik yra mūsų proto ir valios nevaru priimama, nes mes numanome, kad tai protingas, lo-

giškas dalykas, pasilikdami vis tik laisvi to įsakymo klausyties ir jį vykdyti ar ne. Tas Kristaus Dievo ir artimo meilės įsakymų numanymas tikrais, protingais esant, dideliausio darbo atlieka. Darbštumas, veiklumas, širdies gerumas, minčių nekaltumas, artimui ir visuomenei benaudis pasiaukojimas vardan vieno Idealo—vistat darosi galimu, prasmingu, kilniu ir patraukiančiu savęs p. Vieno Idealo žinojimo nepakaktu Jo ištikimai siekti, jis perkilnus, mes gi silpni. Tik čia tikėjimas Dievo gerumu mums padeda. Gerasis Dievas įkvėpęs tobulybės noro silpnam žmogui neatstums to žmogelio Jojo malonės, pagalbos prašant. Tuo budu tikėjimas netik mus pamoko, bet ir padeda mūsų Idealo siekti. Krikščionija, vadinasi, ir mokina ir remia besilavinantį žmogų, užtai ir pasiekimas sulig prigimtimi žmogaus jo Idealo nėra tik chimera, bet tikrai galimas daiktas. Jei taip, tad ir visuomenės sutvarkymas teisingumo ir meilės pamatu yra tikrai galimas daiktas. Patraukdama protą Idealo kilnumu ir valią Jojo gerumu krikščioniškoji dora užvaldo visą žmogų, ir sąžinę ir reikalauja ištikimo tam Idealui tarnavimo, neleidžia sąžinės, šuntakiais einant egoizmui, įtikinti. Ji netik gerų darbų, bet ir gerų norų intencijų reikalauja ir lavina. Be vidujo gi gėrio pamėgimo negali būti tikras tobulumas, tik veidmainingumas, kurs plačiai išbujotu, gerai darant tik savimeilės delei, kaip to mokina egoizmo teorijos.

Krikščioniškoji dora, ir tai tik ji viena, atsiekia savo tikslus: žmogaus doros ir visuomenės teisingo susitvarkymo. Tvarkant visuomenę, reikia daboti, kad tvarkomieji jos elementai—piliečiai—tvarkai tiktu. Tautos bebrėsdamos kaskart labiau svetima globa kratosi ir savarankumo siekia. Kasdien stengiamasi iš visuomenės tvarkymos planų griežčiau braukti policijos varžymai, duodant piliečiams laisvės be prievartos tvarkos palaikyti. Tas stengimasis privalo pasiteisinti: parodyti valdymosi trokštančio pilietiško subrendimo. Laisvas pilietis tik tvarkioj šaly randas. Pilietis gi tuomet tvarkos daboja, kada pats jis yra viduje susitvarkęs. Tvarkus gi pilietis tik doras pilietis. Norint išvengti Rusijos nelaimių turime išlavinti naujai Lietuvai tikrų dorų piliečių. Tikras gi ir vienintelis sekmingas piliečių lavinimos ir visuomenės tvarkymo pamatas—Kristus Viešpats. Šit tokia krikščioniškosios doros svarba šalies valdymuisi.

Pasaulio išsirutulojimo teorijos.

(Pabaiga).

II.

1. Nebeišduodant graikams žymesnių vyrų — filosofų, per ilgus amžius nieko nauja toje srityje nenuveikta. Astrologija taip buvo išisaknėjusi, kad niekas nedrįso prieš ją rankos pakelti. Astrologija turėjo daugybę savo atstovų ir net garsių atstovų, bet astronomija iki XVI a. neturėjo savęs verto vyro. Ir suprantama: juo labiau išivyrąja kokia pažiūra, tuo sunkiau ji sugriauti. Tam reikalingas nepaprastas įvykis. Tokiais svarbiais įvykiais buvo Amerikos atradimas, žemės apvažiavimas, teleskopo sutaisymas. Ypačiai pasakutinytis išradimas astronomijai turėjo nepaprastai didžios vertės. Atsiranda žymių vyrų, kaip Kopernikas, Kepleris, Dekartas, Galilejus, Heršelis, Newtonas, Kantas, Laplasas ir d. k.

2. Musų klausimą pirmutinis mėgina išrišti Dekartas. Bet pirm jo reikia paminėti garsų astronomą Mikalojų Koperniką (1473—1543). Jis savo veikale „De revolutionibus orbium coelestium“, išėjusiame jam jau mirus, išrodė, kad ne žemė, bet saulė esanti pasaulio centre. Žinoma, Kopernikas turėjo žinoti pitagoriečių nuomonę, kuri gal jį ir pastūmėjo šį klausimą atgaivinti ir panagrinti. Toji knyga iš pamatų sugriovė senąsias nuomones ir praskynė naujosioms kelią.

3. Renatus Dekartas (1596—1650) garsus filosofas ir matematikas sako, kad gamta susidedanti iš materijos, kuri yra ta pati erdvė. Materijos ypatybės pareinančios nuo jos sudėtinių elementų ir nuo jų judėjimo jėgos. Tuštumos nėra. Dievas palaikąs materiją tokią, kokią sutvėręs.

Dievas gi sutvėręs materiją, trimis grupėmis: a) žemę, iš kurios susidarė planetos b) vandenys ir c) ugnis — kurios pagaminusios saulę ir žvaigždes. Prie antros grupės galima priskirti ir orą, o prie trečios fizikų aiterį. Aiteryje esančios smarkios srovės — vėsulai, kurie planetas nešioja jų orbitėmis. Aplamai Dekartas pragarsėjo astronomijoje savo sukurių teorija. Kaip kad ant žemės vėsulai vaidina gan svarbią rolę, taip ir erdvėje jie gali nešioti planetas. Žinoma, tie sukuriai — vėsulai turi būti pastovūs ir sukietis beveik ratilu. Reikia atminti, kad Dekartas dar nežinojo gravitacijos dėsnių ir kitokių būdu nemokėjo paaiškinti, kodėl pav. planetos neskrieja tiesiąja linija.

4. Izaokas Newtonas (1643–1727) paskelbė Dekarto vėsulų teorijos kritiką ir jų esimą atmetė. Savo ypatingos teorijos apie pasaulio rutuliojimąsi nepateikė. Jo nuopelnas tas, kad jis surado pasaulio gravitacijos dėsnius ir tuo būdu išaiškino planetų kelius ir padėjo pamatą tolesniems astronomijos tyrinėtojams. Atmetęs Dekarto sukurius, Newtonas negalėdamas išaiškinti dang klausimų, buvo tos nuomonės, kad Dievas net į saulės sistemos gyvenimą nuolatai kišasis.

5. Gravitacijos dėsnius suradus, astronomija smarkiai pašoko. Atsiranda naujų teorijų, aiškinančių pasaulio išsirutuliojimą. Viena iš garsiausių netik tuolaikinių, bet net ir dabarties teorijų yra vadinamoji Kant'o—Laplace'inė. Tiesa, tą teoriją nėra sudariusiu šiuodu mokslininku išvien, net tarp jų hipotezių yra gan didelių skirtumų. Bet pamatas jų vienodas; galima pasakyti, kad Kant'as tai hipotezei davė pradžią, o Laplace'as ją toliaus patobulino, išrutulijo ir savotiškai patobulino.

Sutaisę geresnius teleskopus, astronomai griebėsi tyrinėti dangaus kunus, iš kurių pirmon ugnin turėjo papulti planetos. Kant'as atkreipė dėmesį ypatingai į Saturno žiedą. Jis ėmė tyrinėti jį ir surado, kokių dėsnių tasai žiedas laikosi. Jis priėjo išvados, kad saulės sistema galėjusi taip susidaryti: dabartinės saulės sistemos erdvė buvusi pripildyta miglų; tasai miglynas turėjęs buti begalo skystas, daug kartų už mūsų orą skystesnis. Atskiros miglelės pradėjo grupuoties. Tokių grupių susidarė gan daug. Tos grupės traukė savęsp kitas miglas ir tuo būdu miglynas tirštėjęs, bet sykiu, žinoma, turėjęs mažiau užimti vietos, vad., tarp atskirų grupių turėję pasidaryti tarpai. Panašiu būdu galėję susidaryti žiedai, kurių atskiros dalelės smerkėsi prie tirštesnių žiedo vietų ir tokiu tai būdu galėjusios susidaryti planetos ir kometos. Judėjimą šie saulės sistemos kunai turėję gauti nuo trinimos bei daužymos.

Laplace'as išvedžiojo panašiai. Tokią teoriją sudaryti jį pastumdėjo irgi Saturno žiedas, kurį jis kad ir mažiau buvo ištyręs, bet visai savystoviai. Antrą, visos planetos ir visi tuo laiku žinomieji jų palydovai sukėsi vienon pusėn, kas turėjo liudyti vienodą jų pradžią.

Paskelbdamas savo teoriją Laplace'as pirmiausia atmeta Newtono nuomonę apie nuolatinį Dievo kišimąsi pasaulio tvarkon ir akla nuotikį. Taip antai jis rašo: „Kiek man yra žinoma, nuo tikros saulės sistemos atradimo laikų, vienas tik Newtonas temėgino gvildinti planetų ir jų palydovų atsiradimo klausimą. Jis spėja, kad kokia nors kometa, kris-

dama ant saulės, atskėlus nuo jos materijos gabalus, kurie susijungę į kamuolius, mažesnius ar didesnius, mažiau ar daugiau atsitolinusius nuo saulės; tie kamuoliai, ataušę darėsi nebevaiskus ir tiršti, jie tai ir yra planetos bei palydovai.“ Prieš tokią nuomonę Laplace'as griežtai protestuoja, tvirtindamas, kad tokie svarbūs dalykai negali aklo nuotikio vedami įvykti. Toliaus, Laplace'as neatmeta Dievo buvimą ir jam priskiria pirmąsias labai skystos medžiasos sutvėrimą. Toji medega nebuvo ramybėje, Tiesa, Laplace'u sekant nelabai tėra aiškus jos judėjimo atsiradimas. Bet gi, Laplace'as rašo, kad atskiroms dulkelėms besidaužant, besistumdant, belakstant, visas miglynas ėmęs judėti. Išsivėdėjus miglynui, esant menkai sukymbimo jiegi, dalis medžiagos nuocentrinės jėgos stumiama atsiskyrė nuo pamatinio miglyno ir sudarė atskirą skritulį, kurs sukosi apie centrinį skritulį ir apie savo ašį. Pirmiausia atsiskyrė Neptunas, paskui Uranas, Saturnas, Jupiteris ir t. t. Tuo budu susidarė saulės sistema. Planetos besisukdamos irgi pagamino nemažą nuocentrinę jėgą, taip kad atskilo jų palydovai—mėnuliai.

Rašydamas apie Laplace'o hipotezę negaliu nepaminėti vieno bandymo, kurs yra paduodamas vadovėliuose sykiu su minėta hipoteze. Belgijos fizikas Plateau paėmęs vandens sumaišyto su kaikuriomis medžiagomis indan pakabino jame alyvos skritulėlį ir mechanišku budu pradėjo jį smarkiai sukuti, taip, kad atskilo keletas skrituliukų¹⁾, kurie irgi sukosi apie centrinį skritulį. Daug mokslininkų manė, kad panašiu budu galėjo susidaryti ir saulės sistema. Tačiau dabar tasai bandymas išaiškinamas visai kitokiu budu ir panašumo tarp pirmųjų miglyno ir jo apystovų su alyva ir jį apsupančiomis medžiagomis neberandama.

Laplace'o teorija daugeliui kam patiko. Ir turėjo daug labai šalininkų ir dabar dar jų nemažai turi. Vienok šios hipotezės tikra mes laikyti negalime. Laplace'o laikais manyta, kad planetos su savo palydovais sukasi vienon pusėn, bet dabar jau patirta, kad Urano palydovai sukasi, kaip tik priešingon pusėn. Be to ši hipotezė pateikia daug neišaiškinamų ir net tiesiog jai prieštaraujančių faktų.

Nenorėdami galutinai atsisakyti nuo tos hipotezės kai kurie jos šalininkai temėgindami duoti atsakymų į visokius neaiškumus sutvėrė savas hipotezes, kurios mažai tesiskiria nuo Laplace'o teorijos.

¹⁾ Taip rašoma, bet iš tikrųjų taip nėra: susidaro tik žiedas, o ne atskiri skrituliukai. R e d.

Trowbridge'as prileidžia, kad miglyne turėjęs buti labai didelis skirtumas tarp atskirų miglyno dalių tirštumo. Pav., jis sako, kad miglyno centre buvę 1.000.000 sykių tirštesnės medegos, kad planetos galėjusios susidaryti atskiriant nuo miglyno po truputį medegos, nelyginant, kaip kad kas nuo miglyno paviršiaus šluotų molekulas ir per ilgą laiką prišluotų planetą. Kirkwood'as sako, kad planetos pasidariusios nuo išsiveržimo dalies miglyno. Jis remiasi tokiais pavyzdžiais: žemės ugniakalniai išmeta lavą gan augštai; jeigu išmetamoji jiega būtų stipresnė, tai lava nebenukristu ant žemės; ant saulės dar ir dabar galima pastebėti išsiveržimų, kur saulės medžiagos dalis iššoksta šimtais tukstančių varstų augštumo.

6. G. Darwin'as saulės sistemos susidarymą mėgina visai kitokiu būdu aiškinti. Kuomet buvo surasta, kad mėnulis veikia į žemę, butent ant jūros padaro potvinius bei atoslugius, Darvinas stvėrėsi minties, kad panašiu būdu saulė galėjo veikti į žemę, kuomet ši dar skysta ar net dujų pavidale tebebuvo. Savo hipotezę G. Darvinas veda iš kito galo. Pirmiausia jis nori išaiškinti žemės su mėnuliu santykių susidarymą ir mėnulio atsiradimą. Zemei tirštėjant mažėjo jos talpa ir tokiu būdu greitėjo jos sukimasis. Nuo smarkaus sukimosi žemė labai susiplojo. Vienu momentu saulė traukdama žemę savęsp nutraukė didelį žemės gabalą, kuris ir sudarė mėnulį. Staigiai žemės talpai žymiai sumažėjus, ji pradėjo daug smarkiau sukties ir tuo būdu pralenkė mėnulio sukimos greitumą. Pasak Darvino mėnulis neiškart tiek nutolęs nuo žemės, kaip dabar. Veikimas žemės į mėnulį ir mėnulio į žemę darė potvinius ir atoslugius, kurie stabdė, kaip žemės, taip ir mėnulio greitumą. Tuo būdu ilgėjo diena ir mėnuo. Išpradžios dienos ilgumas buvęs 2—4 valandos, o mėnulis apsisukdavęs apie žemę į kokią 10 val.

Panašiu būdu žemė galėjo atsiskirti nuo saulės pašaliniam kokiam nors kunui veikiant.

7. H. Faye'is sutvėrė atskirą hipotezę. Pirmąkščiame miglyne susidarė pirmiausia saulė, kuri susitraukus atsiskyrė nuo kitos miglyno dalies, bet buvo išvisur paskutiniosios apsupta. Toliaus ėjęs Merkurijaus, Veneros, Žemės ir kitų planetų susidarymas. Saturnas ir Jupiteris susidarė vienu sykiu. Kometais irgi priguli prie saulės sistemos ir susidariusios taip pat, kaip planetos. Pasigaunant Faye'o hipotezės galima išaiškinti planetų bei jų palydovų sukimosi nevienon pusėn, bet šiaip jai statoma dauguma tų pačių priekaištų, kaip ir Laplace'o hipotezei.

8. Moulton'as ir Chamberlenas pateikia šiek tiek kitokios rūšies hipotezę. Erdve skriejo dvi žvaigždės. Jiedvi taip skriejo, kad konesusitiko, bet pralėkė viena netoli kitos. Tėčiaus tas apsilenkimas nepaliko be pasekmių. Lėkdamos viena pro kitą jos veikė viena į kitą, taip kad nuo vienos atskilo daug skeveldrų, kurios pradėjo sukties apie žvaigždę (nuo kurios atskilo). Kitos, mažesnės skeveldros pradėjo sukties apie didesnes ir tuo būdu susidariusi saulės sistema. Ši hipotezė beveik visų keblumų išvengia, bet, kad taip būtų buvę ištikrųjų, nėra reikalo manyti. Gal ir tokiu būdu susidarė saulės sistema, bet visgi ir ši hipotezė turi silpnų pusių ir mokslas negali jos laikyti tikra.

9. Trumpai peržvelgę hipotezes pirmiausia galime išvesti, kad besitobulinant mokslui, tobulinasi ir jos, bet kaip mokslas nėra tobulas, taip, reikia manyti, ir nė viena iš pateiktų hipotezių nėra tobula. Gal viena ar kita stovėti arčiau tiesos, bet kad būtų jos teisingos, reikia abejoti. Padarius ateityje naujų išradimų mokslo srityje, be abejo bus tverinama naujų hipotezių. Ar bus kada tokia sutverta, kad amžių amžiai nesugriautu, mes negalime pasakyti. Vienok tuo didesnė žmogaus protui garbė, kad jis ir taip giliai paslėptos tiesos visgi jį ieško.

A. Juška.

Keli bruožai iš gyvenimo Lietuvių Sanatorijos Jaltaje.

Garsioj Krymo gydykloj, Jaltaje buvusio Rusijos valstybės Dumas atstovo Martyno Yčo rūpesčiu 1916 metais buvo nupirktas namas, kuriame ir rado buveinę Lietuvių Sanatorija. Pirmučiausias šios sanatorijos tikslas—padėti netekusiems sveikatos ir sergantiems džioga lietuviams moksleiviams, kiek galima sustiprinti jų jėgas, kad vėl galėtų darbuoties ir siekti savo tikslo. Bet buvo priimami į sanatoriją ir šiaip įvairių profesijų žmonės. Pirmuoju sanatorijos vedėju buvo d-ras Skieteris; jam mirus, sanatorijos vedėju buvo paskirtas d-ras J. Mikelėnas.

Šioje sanatorijoje rudeny 1917 metais buvo mažas lietuvių pabėgėlių moksleivių būrelis. Beširdis likimas stumė juos čia, netekusius sveikatos, atskirtus nuo savųjų, Tėvynės, nuo draugų, vienminčių, nuo viso, kas buvo malonu jų skaudžiančiai širdžiai, kas teikė pagūdą jiems sergantiems ir siela ir

kunu. Stumė juos nežinomon Krymo padangėn, atitraukdamas nuo kasdieninių priprastų užsiėmimų, naujon vieton, į tarpą svetimų žmonių, mažai užjaučiančių jų nelaimėi, arba visai, tarsi, jos nematančių. Kas buvo daryti? Pirmuoju laiku nei puikioji Krymo pajurio gamta negalėjo atitraukti nelaimingus nuo juodų minčių, nuo liudėsio; toliau gi vienoda nelaimė, vienodas visų likimas, suartindavo suvažiavusius čion iš visų plačiosios Rusijos kampų sergančius džiova moksleivius. Laikui bėgant priprasdavo jie prie naujų gyvenimo aplinkybių, radę naujų draugų, naujų užsiėmimų, naujų rūpesčių.

Kiekvienas atvažiavusis sanatorijoje jau neturėdavo paskirtų užsiėmimų, kaip tai budavo bendrabučiuose; tas tik užsiimdavo kuo-nors, kas turėjo prie to norą, pašaukimą, išgailės, o kiti ir visai niekuo neužsiimdavo. Čia pirmoje vietoje stovėjo gydytojaus įsakymai, sanatorijos režimas: paskirtu laiku kelties, gulti, valgyti, ilseties ir t. t. Paskirtomis valandomis galima buvo ir pavaikšiot. Prie sanatorijos yra mažas sodelis. Norintieji išeiti į miestą turėdavo gauti gydytojaus leidimą. Liuso laiko čia yra užtektinai, tikriaus pasakius visas laikas liuosas. Užtašę norintieji galintieji praleisti tą laiką kaip galima geriau užsiimdavo knygų skaitymu. Sanatorijoje yra maža biblioteka. Knygos daugiausiai lietuviškos, yra ir rusiškų. Parašytos visos katalikų dvasioje, išskyrus kelias pirmėiviškas. Turinys jų įvairus: poezija, beletristika, apologetika, pedagogika, istorija ir šiaip įvairios mokslo knygelės. Knygynėlyje buvo ir keli rusų kalba mokslo vadovėliai. Taip pat galima buvo naudoties knygomis ir iš miesto rusų bibliotekos. Už skaitymą buvo mokama iš sanatorijos kasos. Pareidavo ir lietuviški laikraščiai, einantieji Rusijoje: „Lietuvių Balsas“, „Vadas“, „Santara“, „Ateities Spinduliai“ ir vienas rusiškas žurnalas. Kaip matome, knygų, laikraščių netruko, reikia tik noro jas skaityti, semti reikalingas žinias, lavinties, sulig išgalių dirbti. Budami ligoniais, dauguma visgi neleido laiko veltui: skaitė, mokėsi, lavinos.

Be knygų, prašalinimui nnobodžio ir nieko neveikimo, buvo sanatorijos samdomas nuomon pianinas. Buvo ir keletas lošimo pabuklų: šachmatai, loto ir k. Nupirktą buvo ir viena balalaika. Vaikščiojantieji ligoniai tankiai, susirinkę į vieną kambarį, palošdavo, paskambindavo, pažaisdavo, kas nors padainuodavo. Taip ir laikas greičiau prabėgdavo. Paskirtomis valandomis ligoniai galėjo lankyti silpnus, gulinčius ligonius. Parašydavo jiems laiškų pas savuosius, ar pas draugus, pakalbėdavo, suramindavo...

Daug džiangsmo suteikdavo ligoniams laiškai, kuriuos gaudavo iš draugų, iš saviškių. Kiekvienas žingeidaudavo gyvenimu, kuriuo gyveno, budamas sveikas: ar tai gimnazijos, ar tai bendrabučių gyvenimu, ar tai darbais savo idejos draugų ir t. t. Užtat laiškanešio laukdavo, kaip geriausio svečio. Kuopelių, skirstymosi į „ateitininkus“ ir „aušrininkus“ sanatorijoje nebuvo, nes čia ir taip nedidelis susispietė moksleivių burelis, prie to dar visi ligoniai. Pastebėti, kas „at-kas“, o kas „auš-kas“, galima buvo iš ginčų, kuriuos tankiai pasitai-kindavo girdėti tarpe ligonių. Šiaip ligoniai, galima sakyti, buvo pasidalinę į partijas tik ekonomišku pagrindu: kai kurie iš jų, sugyvenę su sanatorijos šeimininke, naudojosi jos „gerumu“, gaudami geriaus pavalgyti ir tuomi skriausdami kitus ligonius. Šito prašalinimui tankiai buvo daromi ligonių susirinkimai, kuriuose svarstyta įvairūs sanatorijos klausimai, tarp kurių pirma vieta prigulėjo kontrolei šeimininkės ir išrašymui ligonių. Kontroliavimui ir vykdinimui ligonių nutarimų buvo išrinkta iš ligonių tarpo komisija, kuri ir rupinos visais ligonių reikalais, pasitariant su sanatorijos vedėju d-ru J. Mikelėnu. Kas dėl išrašymo ligonių, tai nutarta ateinančiam laikui kviesti prižiūrinėjimui ligonių gydytojų komisiją. Toji tik gydytojų komisija galės išrašyti pasveikusius ligonius, o ne pats vienas d-ras J. Mikelėnas. Šiais nutarimais buvo išvengtas nuolatinis nepasitikėjimas ligonių šeimininke ir nepasitenkinimas išrašomųjų ligonių gydytojų.

Retkarčiais, idant suteikus ir sau ir vietiniams lietuviams naudingų pasilinksminimų, pasisekdavo surengti šokių tokių lietuvišką vakarėlį. Susirinkdavo ne tik gyvenantieji Jaltoje ir jos apylinkėse lietuviai, bet ir kitataučiai. Nuo gruodžio m. 1917 m. iki gegužės m. 1918 m. buvo surengta sanatorijoje ligonių rupesčių, padedant nekuriems vietiniams inteligentams, ypatingai d-rui Mikelėnui ir jo žmonai, 3 lietuviški vakarai. Suvaidinta šie veikalėliai: Tumo „Tik niekam nesakyk“, „Paskubėjo“ ir „Dėdė atvažiavo“. Geriausia pasisekė suvaidinti „Dėdė atvažiavo“, gal dėlto, kad buvo tinkamesnis režisierius. Vaidino tie patys ligoniai. Buvo statomi ir gyvieji paveikslai: „Lietuva pančiuose“, „Šienapjutė“, „Vaidelytės“, „Pariso teismas“ ir k. Buvo sudarytas ir ubagų choras, kuris labiausia patiko publikai, ne tik lietuviams, bet ir kitataučiams. Pakviestieji artistai rusai padainavo „solo“, paskambino, padeklamavo. Deklamavo ir ligoniai. Sustiprinimui medeginio sanatorijos stovio buvo suruošta loterija, bufetas, bet pelno davė neperdaugiausia. Ruošiant šiuos vakarėlius, turėta omenėje ne tiek pelnas, kiek suteikimas ir sau ir

svečiams naudingų pasilinksminimų. Užtat pelno buvo maža, tik padengimui vakarėlių išlaidų. Vakarėliai užsibaigdavo, kaip paprastai, tautiškais žaidimais ir šokiais.

Pasilinksminę, pašokę, nenoroms skirstydavosi visi iš sanatorijos, jungiančios visus tokiose valandose susirinkusius čion lietuvius vienon ištremtųjų iš Tėvynės šeimynon. Visų svarbiausioji kalba, visų svarbiausias troškimas, tai grįžimas Lietuvon. Visi jau išsiilgo Jos, nekantrauja, laukia tos laimingos valandos, kada galės grįžti savo Tėvynėn. Ir patį ligonį, nors dar nepasveikę, nekantriai laukė to laiko. Prie to dar prisidėjo stoka prisiunčiamųjų sanatorijos laikymui lėšų. Kolei jų buta, tai ir sanatorijos gyvenimas bėgo savo paprasta vaga. Baigiantis gi 1917 metams Petrapilio Lietuvių Draugijos Centro Komitetas nukentėjusiems nuo karo šelpti nors ir prisiųsdavo šiek-tiek lėšų sanatorijos laikymui, bet jų buvo maža net ir padengimui padarytųjų skolų. Sanatorija nors dar laikėsi, bet jaučiama buvo, kad prie tokių aplinkybių ilgai neišsilaikys. Nieko negelbėjo nuolatiniai prašymai sanatorijos vedėjo, nieko nepadėjo ir pačių ligonių kreipimasis; C. Komitetas, pats negaudamas iš valdžios pabėgėlių reikalams pinigų, negalėjo kaip reikiant palaikyti ir sanatorijos. Jau per Kaledas 1917 metais iš Centro Komiteto gauta laiškas, kuriame pranešama, kad palaikyti sanatoriją Centras negalįs, ir patariama sanatorijos vedėjui išrašyti daugumą, jau pasigydziusių ligonių, o jų vieton imti apmokamus ligonius. Iš pelno nuo apmokamų ligonių manyta išlaikyti kaip pačią sanatoriją, kaipo Lietuvos savastį, taip ir silpnus gulinėčius ligonius. Ligoniai buvo padalyti į dvi grupi: išvažiuojantieji ir pasiliekanantieji. Jau buvo parupinta iš miesto Valdybos vežimai veltui keliui iki Simferopoliui, jau rengės ir patį ligonį. Bet virto kitaip. Krymo totoriai, norėdami tapti nuo nieko nepriklausomi, sukilo prieš bolševikus. Jų sudarytasis eskadronas (rodos, dar prie Kerenskių valdžios), vadovaujamas rusų aficerų ir padedamas vietos ramių gyventojų—totorių, laikinai užima Jaltą, Aluštą ir visus kelius į Simferopolį. Bolševikai šaukiasi pagalbos Sevastopolio jurininkų. Tie siunčia pas Jaltą mininką „Гнѣвный“, kuris per 5 dienas (vėliau dar ir antras prisidėjo) šaudė miestą iš jurų pusės. Sausumoje bolševikai sudaro savo armiją, kuri plėšia „buržujų“ namus, Miestas eina iš rankų į rankas: tai totoriai jį užima, tai vėl bolševikai. Supykę dėl smarkaus atsispyrimo totorių, bolševikai daužo „buržujų“ namus, o aficerų sanatoriją „Здравница“ tai ir visai gerai apkulė. Visi beveik geriausi Jaltos namai tapo apdaužyti. Šovinių skeveldros krito ir ant lietuvių

sanatorijos. Nieko nesužeidė, nieko nelietė, bet baimės padarė užtektinai. Sanatorijos vedėjas sėdėjo rusyje. Kai kurie ligoniai jau buvo susirišę savo daiktus, kad pabėgti į kalnus. Kas geriau buvo daryti? Jau ir sanatorijoje valgio kaip ir nebuvo. Duonos ir tos baisu buvo parsinešt: kaip ims šaudyt, tai visa „očeredis“ išbėgioja. Užtat prisiėjo po biskį ir pabaudut. Apie išvažiavimą negalėjo but nei kalbos: visi keliai užimti, kad ir butu dar lėšų kelionei. (O jų nebuvo). Visos sanatorijos jėgos buvo kreipiamos tik tam, kad atsigynus nuo grėsiančio tikrojo bado. D-ras J. Mikelėnas drauge su išrinktaisiais ligoniais daug padėjo ir laiko ir darbo, kolei išgavo iš bolševikų įstaigų reikalingų produktų (skolon) sanatorijos išlaikymui. Šiuo sunkiu gyvenimo sanatorijos laiku daug padėjo sanatoriečiams savo energija, savo atjautimu svetimo vargo jurų d-ras Vl. Nagevičius. Jo rupesčiu buvo gauta iš bolševikų sanatorijos naudai karvė. Jisai, parvažiavęs į Sevastopolį, aprašo Sevastopolio lietuviams vargą, kurį kenčia sanatoriečiai. Jojo sužadinti sevastopoliečiai taiso rinkliavą Lietuvių Sanatorijos naudai. Duoda, kas ką turi: sausainių, kruopų, cukraus, kavos, lašinių ir t. t. Surinktąjį maistą ir pinigus (200 rub.) siunčia badaujantiems sanatoriečiams drauge su laišku šio turinio:

Į Lietuvų Sanatoriją Jaltoje.
Gerbiamieji!

Sevastopolio Lietuvų Draugija prašo surinktąjį Lietuvų ir Sevastopolio katalikų tarpe maistą ir pinigus (200 rub.) piimti su tokia širdimi, su kokia tas viskas buvo surinkta. Linkim geros sveikatos ir laimingo Lietuvon grįžimo.

Su pagarba už draugijos pirmininką:

D-ras Vladas Nagevičius.

31-I-18 m.

Sekretorius Venckus.

Sioji auka Sevastopolio lietuvių atitolina nuo sanatorijos grėsiantį badą, ir ligoniai vėl gali tęsti savo gydymosi. Niekados jie neužmirš tokios atjaučiančios širdies žmogaus, kaip d-ras Vladas Nagevičius ir visados bus jam dėkingi. Tuo pat laiku ir Centro Komitetas išgali dar atsiųsti 3000 r. Šie pinigai jau šiek-tiek sutvirtina sanatorijos padėjimą. Liginų išvažiavimas atidedamas, ir sanatorijos gyvenimas vėl įeina į savo vėžes. Bet neilgam. Mat, tuo laiku Centro Komitetas, negalėdamas išgauti iš bolševikų valdžios lėšų pabėgėlių reikalams, priverstas buvo perduoti visą šelpimo darbą jų rankosna.

Sudarytoji Voronėže (bolševikų) likvidacinė-organizacinė komisija siunčia visiems Komiteto skyriams paliepinus

„versti“ Centro Komiteto įgaliotinius, o jų vieton rinkti vietines likvidacijiniai-organizacijas komisijas, priešingai, ketindamas pertraukti siuntimą pinigų. Tokį paliepimą gauna ir Jaltos Lietuvių Sanatorija. Praslinkus kelioms savaitėms susirenka į sanatoriją Jaltos lietuviai pabėgėliai ir drauge su ligoniais išsirenka komisiją iš 4 asmenų: buvusio L. C. K. įgaliotinio, d-ro J. Mikelėno, J. Gruodžio, Grigaičio ir J. Štuopio. Šiai komisijai buvo pavestas laikinas sanatorijos valdymas, o taip pat rūpinimasis bendrais pabėgėlių reikalais: jų registravimas, gražinimas Lietuvon ir t. t.

„Valdė“ sanatoriją šioji komisija darydama periodiškus susirinkimus, kuriuose svarstė bėgančius sanatorijos reikalus. Bet pasakyti, kad valdė pilnoje to žodžio prasmėje, negalima. Faktiškai valdė sanatoriją pats d-ras Mikelėnas: jo žinioje buvo visos sanatorijos skolos, pas jį buvo visi pateisinamieji dokumentai, visos sanatorijos knygos ir t. t. Kiti komisijos nariai turėjo, galima sakyti, tik patariamąjį balsą; drauge šaukėsi pagalbos į Voronežą, siuntinėjo telegramas ir t. t. Keblus tai buvo valdymas: vieni komisijos nariai gyveno mieste ir apie tikrus atsitikimus sanatorijoje mažai nežinojo, o prisiklausę visokių kalbų iš trečių ar ketvirtų lupų ateidavo tik parėkaut. Pasitaikydavo, kad ir teisingai, bet tai išimtis.

Aplamai imant, jie rūpinosi sanatorijos reikalais tik tol, kol buvo susirinkime, o iš ten išėję vėl paskėdavo savo rūpesčiuose. Antra, gautieji iš C. Komiteto pinigai išsibaigė, o bolševikai, nežiurint į daugelį prašymų, jokių lėšų neatsiuntė; skolų sanatorija turėjo apie 10,000 rub.; visi pirkliai, kurie seniau duodavo skolon, dabar jau paliovė davinėję. Valgyt nėra kas: mista tik ta diena, o rytoj nežinia kas bus. Vienas buvo kelias: šaukti gydytojų komisiją, kad peržiūrėtų ligonius. Sveikesnius iš jų išrašius, imti apmokamus ligonius. Tas ir pradėta vykinti. Buvo pakviestas d-ras Garnevičius. Drauge su d-ru J. Mikelėnu peržiūrėjo ligonius ir sveikesniems iš jų buvo pasakyta išvažiuoti. Besirengiant jiems į kelionę (keli jau išvažiavo) atvažiuoja Lietuvių reikalų komisariato (Maskvoje) siunčiamas komisaras St. Stabinskas, kuris atveža sanatorijos reikalams 20,000 rub.

Atvažiavus bolševikų komisarui, sanatorijos valdymo komisija perduoda jam visą valdžią, nes iš pasikalbėjimo su juo patirta, kad jis yra paskirtas vienatiniu sanatorijos šeimininku ir su jo atvažiavimu baigiasi įgaliojimai likvidacijinės-organizacinės komisijos. Turėdamas tam tikrus įgaliojimus iš Komisariato, jisai galįs prašalinti sulig savo asmenišką nuožiuos kiekvieną netinkantį jam žmogų iš sanatorijos personalo,

o ypatingai buvusį L. C. Komiteto įgaliotinį d-rą Mikelėną. Užtat pirmuoju komisaro žingsniu buvo panaikinimas įgaliotimų, gautųjų d-ro Mikelėno iš C. K., kaip įgaliotinio. Kaip sanatorijos gydytojas d-ras Mikelėnas dar laikinai paliekamas savo vietoj. Toliau, prašalinamos nuo savo vietų sanatorijos šeimininkė ir feldšerė. Priežastį jų prašalinimo komisaras atranda jų „neberekalingumą“. Ką dėl feldšerės, tai tiek dar to. Bet pasakyti, kad sanatorijai ir šeimininkė nereikalinga, tai buvo nesąmonė. Greičiausia komisaras atrado ją neberekalinga todėl, kad ji buvo senojo L. C. K. tarnautoja (o tokių bolševikai neapkenčia), ką ir parodė tolimesnis jo pasielgimas: jisai rašo į Simferopolį laišką, kviesdamas sanatorijos šeimininkę kokią tai rusę, vietoj buvusios lietuvaitės. Bet jos nesulaukė. Sanatorijos šeimininkės pareigas priversti buvo pildyti paeiliui dižuruodami stipresni ligoniai. Tas dižuravimas ne tik sustabdo jų gydymąsi, bet žymiai pakenkia kai kurių sveikatai: pastovėję karštoj virtuvėj prie ugnies (koki laiką nebuvo ir virėjos) ar pabėgioję bejieškant produktų, kaikurie priversti buvo ir atsigulti. Apie tvarką, apie sanatorijos režimą, gydymąsi jau nebuvo nei kalbos prie tokio sanatorijos surėdymo.

Komisarui atvažiavus, buvo išrinkta ir kontrolės komisija iš 2 ligonių ir 1 tarno su kandidatais. Buvo parupintas šiai komisijai antspaudas su tokiu parašu (rusiškai): „Kontrolės komisija nuo tarnautojų ir ligonių Lietuvių Sanatorijos Jaltoje“. Išėjus tarnui, komisijoj pasiliko tik ligoniai. Priežastis šios komisijos tokios: perkontroliavimas ne tik tų sąskaitų, kurias apmokėjo komisaras, kaip sanatorijos skolas, bet ir tų, kurios laikui bėgant atsiras; regulavimas santiškių tarpe sanatorijos tarnų ir ligonių; prižiūrėjimas vidujinės sanatorijos tvarkos ir t. t. Visos sąskaitos prie komisaro buvo šios komisijos perkontroliuotos, pasirašant ant jų pirminkui ir sekretoriui, pridedant antspaudus. Taip pat šioji komisija parupino tikrąjį sanatorijos inventoriaus sąrašą, kad mainantis sanatorijos valdžiai inventorių būtų priimamas su parašu naujo valdytojo, ko lig šioliai nebuvo.

Tai taip buvo sutvarkytas sanatorijos gyvenimas prie komisaro. Bet juo ligoniai nebuvo patenkinti. Nebuvo patenkinti jie ir neteisėtu sanatorijos priėmimu vieno socialistiškų pažiūrų ligonio, o atsakymu kitam ligoniui katalikui ir d. k. pasielgimų. Nepatiko jiems ir nuolatinė kova komisaro su d-ru Mikelėnu, kurį komisaras užsimanė prašalinti nuo sanatorijos gydytojaus vietos vien tik kaip buvusį L. C. K. įgaliotinį, nežiurėdamas ar geras jis gydytojas ar ne, patenkinti

juo ligoniai ar ne. Kviečia kitą gydytoją (kitatautį). Tas apsiima, bet sužinojęs, kame dalykas, atsisako. Gydytojų gi sąjunga apskelbia boikotą. Ligoniai, bijodami pasilikti be gydytojaus, šaukia susirinkimą. Tariausi, kas daryti, kaip elgties. Sužinojęs apie tai komisaras pradeda grasinti: „Aš, kaip tikras demokratas, nedaleisiu kad sanatorijoje turētu savo lizdą ir kurstytu prieš mane ligonius visoki kontrrevoliucionieriai (vad. Mikelėnas); aš ir pačius ligonius pasistengsiu prašalint iš sanatorijos, kaip priimtus senojo kontrrevoliucionierių Komiteto; aš jumi su ginklu rankoje išvaikysiu!“ ir t. t.

Nežiurint į tai, vieni ligoniai protestuoja prieš prašalinimą d-ro Mikelėno. Komisaras nenusileidžia. Jisai išgauna iš bolševikų įstaigų raštą, kuriuomi d-ras Mikelėnas skelbiamas kontrrevoliucionierium. Santikiai tarp ligonių ir komisaro visai įsitempia. Nežinia, kas but buvę toliau, jei nebut užėmę Jaltą vokiečiai. Užėjus vokiečiams, karingas sanatorijos reformatoriaus upas nuslugo. Tuoju sušaukta į sanatoriją Jaltos lietuvių pabėgėlių susirinkimas, tartasi, kas turi toliau valdyti sanatoriją: d-ras Mikelėnas, kaip L. C. K. igaliotinis, sakosi, kad jis yra dabartiniui laikui vienatiniu sanatorijos šeimininku, komisaras gi, kad jis. Galop po ginčų ir kalbų prieita prie to, kad sanatorijos laikinuoju šeimininku, vietoj prašalinto komisaro, išrinkta tapo komisija iš 5 asmenų: p. Jurevičiaus, V. Didžiulytės-Mickevičienės (Kapsuko-Mickevičiaus žmonos), p. Čeiko, V. Grigaliuno ir V. Kazlausko. Rupinimuisi bėgančiais sanatorijos reikalais, įvykdimui į gyvenimą įsakymų ir nurodymų išrinktosios komisijos, buvo išrinktas apmokamas užveizdėtojas. Ačiu agitacijai tarpe pabėgėlių į užveizdėtojus pateko buvęs komisaras St. Štabinskas. Sanatorijos gydytoju pasilieka d-ras Mikelėnas.

Sunkių laikų paėmė savo valdžion sanatoriją naujai išrinktoji komisija. Pinigai jau baigės: komisaras, kada dar galima buvo, nesirupino jų išgaut, mat jam reikėjo lankyti universitas¹⁾; keliai visi atkirsti. Prie to dar prisidėjo nesutikimas tarpe pačių komisijos narių. Išrinktasis užveizdėtojas irgi nieko nesirupino sanatorija, lankė universitą, mokėjo imti augštą algą, o visas sunkumas gulėjo ant ligonių. Negalėdama susižinoti nei su Vilnium, nei su Rusijos lietuviais, neturėdama teisės užstatyti sanatorijos namo, kad paskolintų kiek nors pinigų, komisija kreipiasi prie Jaltos miesto Valdybos. Šioji, apsvarsčius Lietuvių Sanatorijos kiausimą,

¹⁾ Pavasarį 1918 m. Livadijoj atsidarė universitas.

ir pati neturėdama lėšų, pataria ją likviduoti, remdamosi tuo, kad ir kitos Jaltos sanatorijos yra panašiam stovyje, kaip ir Lietuvių Sanatorija, o suteikti kokią nors privilegiją lietuviams, aplenkiant kitus, miesto Valdyba negali. Kiekvienam išvažiuojančiam ligoniui m. Valdyda skiria po 50 rub.

Toks buvo gautas atsakymas iš m. Valdybos. Bet komisijos nariai iškart dar nesutinka ant jo. Jie dar mano išlaikyti sanatoriją koku nors būdu, bet koku, tai ir patį, turbūt, gerai nežinojo. Rašo ligoniams „cirkuliarus“, patardami jieškoti darbo (kur gi tu, žmogus, gausi tindamo darbo budamas ligonis, kada šimtai sveikų bedarbių), manė suruošti vakarą, imti apmokamus ligonius (kurių, esant atkirstiems keliams, kaip ir nebuvo) ir t. t. Tuom tarpu pinigai išsibaigė. Pradėjo atsirast skolų. Tada dar šaukiama gydytojų komisija¹⁾, kuri paskirsto ligonius į dvi grupes: galinčius išvažiuoti ir reikalaujančius tolimesnio gydymosi. Koku tikslu buvo šaukta gydytojų komisija, nežinia. Vistiek jau buvo matyt, kad turės apleist sanatoriją ne tik sveikesni, bet ir silpnesni ligoniai: lėšų sanatorijos išlaikymui iš niekur nesimatė. Tuom gi tarpu St. Štabinskas gauna paskolint kelis tukstančius rublių. Ligoniai, matydami, kad ir šie pinigai diena iš dienos mažinasi, o jiems išsibaigus ne tik ką nebus valgiui, bet ir kelionei, nutarė išvažiuoti. Kur gi važiuoti? Į šią klausimą kiekvienas seniai jau buvo davęs sau atsakymą; su juo jis gulė, su juo jis kėlė, visados jo širdyje gyvavo tėvynė-Lietuva, kame gal paliko jo tėveliai, giminės, pažįstami. Jie dabar jo laukia. Į ten kiekvienas norėjo kuogreičiausiai nulėkt. Bet deja, leidimo į Lietuvą vokiečiai neduoda. Prisieina važiuoti į bolševikų ir bado kankinamą Rusiją, iš kur ligoniai buvo gavę žinių, kad ten jau rengiamasi į tėvynę. Kiekvienam išvažiuojančiam į Rusiją ligoniui sudaroma po 280 rub.²⁾

Taip aprupinti visi beveik ligoniai išvažinėjo³⁾, išskyrus vieną ar du silpnus, gulinčius ir tuos, kuriuos priglaudė prie savęs tolima Krymo žemelė. Nuo spalio m. 1917 m. ligi gegužio m. 1918 m. Lietuvių Sanatorijoje mirė 2 lietuviai moksleiviai: Vl. Stanionis ir studentas Kl. Prapuolenis. Mirė ir jau neneigė į taip jų pageidaujamą tėvynę-Lietuvą, prie savųjų, drau-

¹⁾ D-rai: Zievakinas, Dijakonovas ir Mikelėnas.

²⁾ 100 rub. iš pinigų, skolintų St. Štabinsko; 100 iš Jaltos lietuvių pabėgėlių Komiteto; 50—iš m. Valdybos ir po 30 rub. iš ligonių kasos, kuri susitvėrė iš aukų nuo atskirų asmenų, iš pelno nuo vakarų ir t. t.

³⁾ Dar daug vargo patyrė išvažiavę ligoniai, nes mokinius iš Maskvos ir Voronežo (į kur dauguma ir važiuavo) rado jau išvežtus, o sekančių pabėgėlių ešeloną prisiėjo laukti net kelis mėnesius.

gu, vienminčių. Verks jų nesulaukus motinėle, broliukai, seselės, verks ir Lietuva, netekusi taip anksti nuvytusių ir daug gal žadėjusių Jai sunų. Ilsėkitės sau draugai. Krymo gražioji pajūrės gamta nekaustys šalčiu jus pridengusios žemelės, ir siela laisvai skrajosit prie savųjų.

Tokiais tai keliais ėjo gyvenimas Lietuvių Sanatorijoje nuo spalio m. 1917 m. iki jos dalinai likvidacijai birželio m. 1918 m. Kaip sužinota, sanatorija, išvažiavus ligoniams, netrukus susilaukė lėšų. Gerbiamas jos įsteigėjas Martynas Yčas atvežė iš Vilniaus jos užlaikymui 5000 rub. Buvusis komisaras St. Štabinskas buvo priverstas pasitraukti ir užleisti vietą buvusiam sanatorijos vedėjui d-rui Mikelėnui. Tokiu būdu Lietuvių Sanatorija perėjo į nepriklausomos Lietuvos sąvastį. Tikimės, kad ir vėl galės nešti pagalbą ne tik sergančiai džiova moksleivijai, bet ir šiaip įvairių profesijų žmonėms.

J. Š.

Rimvydas Gedvila.

GYVAVAIZDŽIAI.

Mus' žemė—Amžinasties amžinas lygmuo;
Erdvėj prapuola ji, kaip vandenįj akmuo...
Dangus ir žemė—dvi kitoniški sriti:
Mes žemę žinom; skliautai—mus' nepažinti...
Kas ten—mintis per amžių amžius nerami,
Kurios mes esame aklai kankinami...
Tik saulė-motina šios žemės ir anos;
Ir žvaigždės-sesės mus visatos amžinos...
Anas pasaulis—dvasių gyvata tyra;
Sisai gi kupinas baisių ydų yra...
Kaitriam dienovidįj daiktai patirti čia,
Vidurnaktyj gi ten, gilia dusnoja paslapčia...
Ir visa tai, ką čia akim mes matome,—
Ten buvo prasidėję amžina uksme...
Be vilties, neregį, išvyst akis bandai:—
Šisai pasaulis vien—anojo atvaizdai...
Tarp dviejų amžinių, bedugnių stovint mums,
Gyvenims pereina ir žusta mus aklums...

1918—XII—17, 18.

Rimvydas Gedvilas.

ATGIMSTANT LIETUVAI.

Padriorskėjo gyvatos varpas... Ir skambėjo...
Ir aiškiai siuntė darban kviečiamus garsus...
Atnaujinamas darbas Amžino Kurėjo
I kuriamąją talką ragina visus...

Apleiskit, išrinktieji, savo menką butą!
Ir savo peleną palikit visiškai!
Ir eikit ten, kur dirba, pluša, kruta,
Kur rumams pastatyti kertami miškai...

Mus, rumų sienos dar nepastatytos...
Vien duota mums šiurkščioji medžiaga
Ir išdalytos samanuotos plytos—
Tiktai visi į darbą turim stot staiga...

Užmirškime pasaulį kurs jau dingo...
Užmirškime, kad darbo metas neramus...
Tik kviečiami į darbą gaudesio galingo
Padėkime statyti kuriamus namus...

Kiekvienas pašauktas statykime krutinę,
Ką dirbti galim—dirbkim butinai!
Stropiai kiekvienas savo dalį pagaminę,
Mes rumų pamato paliksim akmenai...

1918—XII—9.

VELYKOS ATĖJO!..

Daugus nusiblaivė; saulelė močiutė
Linksmiaus pažiūrėjo vidum į gričiutę,
O žiema-sengalvė liudnai prašnabždejo:
„Gana man gyventi—Velykos atėjo“!..
Ir pugos ir šalčiai, kaip sapnas, pranyko,
Tik sniego sklypeliai kai-kur bepaliko,
Bet saulė ir tą spinduliais palytėjo,
Ir tas greit išnyks, nes Velykos atėjo!
Šnarėdami plaukia upeliai patvine,
Jau jų nebelaiko ledai surakinę;
Per žiemą apkalti jie daug prikentėjo,

Bet laisvi šiandien, nes Velykos atėjo.
Bailiai iš po lapų sužiuro žibutės,
Taip žydrios nekaltos, kaip vaiko akutės;
Gal angelas jas čia šią naktį pasėjo,
Kad žemę papuošt, nes Velykos atėjo.
Šitai viturelis kuodelį paputęs
Ir špokas-švilpikas, ir kregždės linksmutės
Iš tolimo krašto pas mus vėl atskriejo,
Nes žiema jau dingo, Velykos atėjo.
Mažai vyturiukas sau maisto terado,
O gal paragaus dar ir šalčio, ir bado,
Bet jis nenuliusta: sparnais suplastėjo
Ir čiulba linksmi, nes Velykos atėjo.
Artojas į pašalę pabloškė roges,
Ištraukė naujausius ratus iš pastogės,
Ispraudė sartoką ir šit nudundėjo
Bažnyčion, nes šventos Velykos atėjo.
Tik, jūs ko bemiegate, mažėliai-vaikeliai:
Jau teka saulutė, jau čiauška žvirbleliai,
O čia ir kiaušinių Velykė pridėjo!
Iš lovos, miegaliai, Velykos atėjo!
Draugai! Gal mus slegia vargeliai ne viena,
Bet ar-gi dejuoti ir skustis šiandieną?
Juk Kristus ne tiek mūs atpirkdams kentėjo!
Geriaus užgiedokim: „Velykos atėjo!“

V. Stonis.

DRAUGAMS.

Man šiandien menasi laikai,
Kada prie knygos mes vaikai
Plėtojom jaunutes mintis
Ir jaunas varginom akis,
Tai matematika baisi,
Tai chemija slapta, tamsi,
Istorija vėl suvelta...
Mes taip svarstydavom tada.
Ir darbas rodėsi sunkus,
Mokyklos oras pertvankus,
Mokytojas viens kits žiaurus:
Užuodžia darbus negerus.
Perdaug skaudi disciplina:
Užtruksi kur su mergina...

Vėlai sugryši—negerai,
Ryte jau iškalbet gavai...
Vis rodėsi kad tikt greičiau
Pritraukti pabaigą arčiau,
Kad tikt kaip nors prastumt metus,
Išgaut šiaip taip atestatus;
Paskui... na saulė užtekės,
Jaunieji pavydės garbės...
Tai taip svajojome, draugai,
Kad klasių vaidėsi vargai
Ir nepajutom, kaip vagčia!
Išgirdom: „Vyrų, lauk iš čia!“
Tikt žiurim, žiurim mus vieta
Jau jaunesniųjų užimta.
Jau mus nešaukia į klases,
Jau galim žengt kur norim kas...
Tai vienintėlė naujiena,
Tai tiek svajota mus' diena.
Mes apsižvalgėm: štai prieš mus
Gyvenims rodosi platus...
Kiekvienas sėdom į valtis...
Pirmyn, sudieu... vargai... mirtis
Mums nebaisu! Tolyn, tolyn—
Gyvenimo srovė platyn,
Kurios taip laukėm neramiai;
Tolyn... Štai žiurom: sukuriai...
Aplink audra, tamsi naktis...
Ten braška kaip keno valtis...
Ten irklas krito... ten toliau
Išgirdom... vienas žuvo jau...
Atgal kits grįžo... Be žinios
Keli pranyko... Viens audros
Užšaldyts skundžiasi... Visi
Draugai, turbut mes neliuosai!
Neradom žemėj tos naudos,
Kurį svajojom kitados...
Tvankesnis svieta sukuryt,
Negu mokyklos kambarys!
Ten vargome visi bendrai
Ir nesupratome gerai,
Kas vargas yr, kas mes jauni,
Kad mus veidai rausvi pilni,
Ilgainiui surukšlės, suvys,
Gyvenims širdis išdžiovys!

Kur nudien, mylimi draugai!
Kur koki spaudžia jus vargai?
Aš dar tėvynėj gyvenu
Ir jus kas valanda menu...
Atamenu, kaip dar vaikais,
Dalinomės džiaugsmais, vargais...
Kiek meilės buvo tarpe mus.
Dabar čia viens nešu skausmus.
Nuo jus' atskirtas viens vargstu,
Vien bobų plepaluos skęstu...
Čia nesupranta nieks mane—
Aplink atšalusi minia:
Nei padejuot, nei pasiskųst,
O tie skausmai neliauna plust...
Aš su įkvėpimu giliu
Itikt kaimiečiams negaliu:
Už meilę draugišką širdies
Man neša taurę jie tulžies.

Kazys Maknis.

JAUNUOLIAI!

Per usnis, per kalnus, per keli digliuotą
Keliaukim, jaunuoliai, jieškoti tiesos!
Nors trenks mus perkunas, audra debesuota
Ir šmėklos tėvynės mums keli užstos,
Bet to neatbokim! Statykim krutinę,
O širdis nekalta neduos mums pražut!
Nors daug ir privargsim, vaduokim tėvynę,
Del mūsų ji gyva visuomet tur but!
Nors gyvastį dėsime, bet darbo nemeskim,
Keliaukime drąsiai teisybės keliu;
Nuvargintą tautą gyvybėn atveskim,
Nustumkim nuo josios ir našta vargų.
Gal vargins mus' kunų usniai, tankumyulai,
Erškėčiai sužeis gal nekaltas širdis,
Bet mus atgaivins Lietuvos priskėlimas
Ir laisvė, gerovė jai vėlei užšvis!..

B. Širdelė.

Linkuva, 6-VI-17.

VIŠTA.

Koki tai, nežinau, višta
Pradėjo draugėms pavydėti,
Kad joms geresnė buk gušta,
Kad nuolat' gali kiaušinėlius dėti.
O dar, kad daug joms duodama grūdų,
O ji jau stimpanti badu.
Kas gi daryti,
Kaip savo reikalą pirmyn kiek pavaryti?
Ikirtus joms gerai, bet čia gaidys...
Neduos perdaug, betvarkę suvaldys.
A-a... gerai... Ji kažką greit' sumanė.
Taip... iki šiol mane jos ganė.
Dabar aš gi gerai joms atmokėsiu,
Kuomet su vanagėliu susidėsiu;
Kuomet nevieną iš draugių nupeš,
Tuomet galėsiu but ir busiu laisva aš.
Tikra panelė busiu soti ir liusa.
Kviečių štai kruva mano bus visa.
Ir ji su vanagu ištikro susidėjo,
Bet, kas iš to išėjo.
Tos kvailės, vanagas, nurodytas vištas
Greitu laiku visas išpjovė,
Bet išdavikė pelnė irgi nekokią gerovę,
Jos darbas pasekmes turėjo gan prastas.
Kad likusi plėšikui netektu,
Tuojaus tarnaitėi liepta ji papjauti
Plunksnas nurauti
Ir iškeptą paduoti prie pietų.
Taip tat, kas prieš savus kariauna,
Sau panašų atlyginimą gauna.
Nelaimingos vištos
Likimas laukia jį už valandos kitos.
Šaltėkšnis.

JAUNIMUI.

Atjauskim tėvynės mes rytą,
Padėkim Lietuvai jaunai,
Mylėkime broliai viens kitą:
Tėnyks iš patamsių sapnai.
Štai švinta mus šaliai liuosybė,
Tik reikia galingos spėkos.
Tik dirbkime broliai vienybėj
Tik pamatą tverkim tautos!..

Panevėžys, 1918 m.

B. Širdelė.

Iš mokyklų gyvenimo.

Ukmergė. Jau nuo pernai metų Ukmergėje gyvuoja Lietuvių gimnazija. 1918 metais prieš Velykas atsidarė tik 3 klasės ir taip buvo iki atostogų. Po atostogų, suvažiavus mokiniams, rugpiučio mėnesy atsirado kandidatų į IV klasę (iš Rusijos ir apilinkės), tokiu būdu tapo atidaryta ir IV klasė ir dabar yra apie 130 mokinių. Jokios katalikiškosios moksleivių kuopelės ilgą laiką nebuvo susitvėrusios. Bet jos reikalingumą jautė kiekvienas moksleivis. Pasitarę labiau susipratusieji moksleiviai, padedant mokytojui Gruodžiui, nutarė sušaukti visuotinį moksleivių susirinkimą, kuriame atsilankė ir mok. Gruodis. Toks susirinkimas įvyko 1-I-18 m. gimnazijos bute. Mokytojas Gruodis plačiai nušvietė organizacijos reikalingumą ir jos tikslą. Jis aiškiai nušvietė, kad moksleivio priedermė lavinti save vispusiškai, dedant pamatan Kristaus mokslą ir dorą. Visi maždaug sutiko su tuo ir nutarė sutverti „Ateitininkų“ kuopą. Po tam iširašė nariais norinčiais save lavinti viršminėtais pamatais. Iširašiusieji išrinko valdybą iš 4 asmenų. Į valdybą tapo išrinkti: Pranas Telksnys (pirmininkas), Karlas Žukauskas (sekretorius), Mykolas Mikalajunas (išdininkas) ir kandidatas Kazimieras Augunas. Dabar Ukmergės „Ateitininkų“ kuopelėje jau yra apie 50 narių ir gerai darbuojasi. Lapkričio 24 d. susirinkę nutarė po Kalėdų sutaisyti vakarą ir tam išrinko komisiją, kuri rūpintusi apie viską, taipogi taiso savo chorą. Taipogi išrinko delegatus siųsti į Vilnių „Ateitininkų“ Konferencijon sekančius asmenis: Praną Telksnį, Mykolą Mikalajuną ir Zofiją Staikunaite. Taigi Ukmergiečiai nesnauskime!

Gimnazistas.

Mariampolė. 22-XII-1918 m. Galima drąsiai sakyti, kad Mariampolėje yra daugiausia vidurinių mokyklų lietuvių moksleivių. Moksleiviai aiškiai pasiskirtę į tris dalis: Ateitininkai, Aušrininkai, ir bešaliniai arba, kaip juos dar kitaip vadina, „kadangistai“. Iš šių moksleivių dalių geriausiai gyvuoja Ateitininkai. Mariampolės Ateitininkų kuopa yra gana skaitlinga (97 nariai), neatsižvelgiant į tai, kad į kuopą yra priimami moksleiviai, pradedant ketvirta klase ir baigiant aštunta. Visa Mariampolės At-kų kuopa pasidalinus į mažesnes lavinimosi kuopeles klasėmis. Taigi yra penkios kuopelės: IV-klasių, V-klasių, VI-klasių, VII-klasių ir VIII-klasių. Kuopelės yra mišrios.

Gruodžio aštuntą dieną 1918 m. įvyko visuotinas kuopos susirinkimas. Susirinkimas prasidėjo lygiai trečią valandą po pietų.

Pirm pradėsiant susirinkimą, daktaras E. Draugelis apipasakojo a. a. draugo V. Endziulaičio gyvenimą ir jo darbavimosi moksleivijos bei visuomenės tarpe, ragindamas susirinkusius sekti jo pavyzdį.

Svarbesnieji susirinkimo dienotvarkės punktai yra šie.
1. Centro Tarybos pirmininko pranešimas dėl kuopos stovio;
2. Tolimesnis mūsų veikimas. 3. Einamasai momentas ir mūsų taktika. 4. Rinkimas atstovų į ateitininkų konferenciją ir
5. klausimai bei sumanymai.

Iš Centro Tarybos pirmininko pranešimo apie kuopos stovį paaiškėjo, kad draugai augštesniųjų klasių kreipia daugiau dėmesį į visuomeninį darbą: lanko draugijų susirinkimus prisidėdami kuo nors prie jų dienotvarkės, lanko kaimus ir organizuoja jaunimo „pavasarininkus“ bei aiškina dienos klausimus. Iš tos priežasties augštesniųjų klasių kuopelės yra apmirę. Draugai žemesniųjų klasių, būtent IV-os, V-os ir dalinai VI-os klasių, daugiau darbuojasi kuopelėse.

Link tolimesnio mūsų veikimo buvo ypatingai pabrėžta, kad reikalinga dar daugiau kreipties į visuomeninį darbą, nes įvairūs juodi gaivalai ardo tvarką ir griauja žmonėse ramumą. Dėl šio dalyko išnešta ši rezoliucija: Pripažindami šį momentą svarbiu politiškame ir visuomeniniame gyvenime, mes tolimesniame veikime ir kreipiame ton sritin savo veikimą; kuopelės gi privalo padėti rengties prie to veikimo.

Į Konferenciją slaptu balsavimu išrinkta šie delegatai: B. Zukauskas, Teof. Kmieliauskaitė, St. Sasnauskas ir Plaušinaitytė. Susirinkimas delegatus įgaliojo Konferencijoje pakelti klausimą dėl neturtingų studentų gyvenimo ir išreikšta pareidavimas, kad Konferencija įteiktų apšvietos ministerijai reikalavimą įsteigti fondą, iš kur būtų gaunamos lėšos neturtingų studentų pragyvenimui. Pabaigoje nutarta Kalėdų liuoslaikyje surengti tradicinį savybės vakarą. Susirinkimas baigėsi 8 valandą vakaro.

Alevytis.

† A. a. Malvina Gudelytė.

Vos pražydusi gėlė—nuvito...

Gėlė, skleidusi tokius gražius žiedelius, taip mylėjusi
Saulę-Meilę-Amžinąją...

Anksti ją pakirto šalna—džiova...

Su širdgėla ji apleido karo vėsulos daužomą Lietuvą.
Paliko savuosius ir iškeliavo rytuosna...

Pagyveno Petrapilyje. Paskiau persikėlė Šiaurės Kauka-
zan. Vargai-rupestėliai pakirto jos sveikatą...

Svetimaj šalyj begyvendama ji didžiai išsiilgo Lietuvos dan-
gaus, Lietuvos laukų, savųjų...

Neviena ašarėlė suvilgė jos blakstieną minint Lietuvą.
Tą savo ilgėsį išliedavo širdingose eilutėse...

Aptilus karo audrai Malytė pakėlė sparnus skrist į Lie-
tuvą...

Bet kelyje mirties angelas pakirto gyvybės siulą, ir ji
užmerkė žydriasias akis...

Ta poetiška ir graži siela palikusi šią ašarų vietovę nu-
skrido į dangų...

Nuskrido ten, kur taip tankiai kildavo vaidentuvės spar-
nų nešama...

Ed. Jatulis.

Kaunas 28. I. 19.

Bibliografija.

Vytis. *Jaunimo kalendorius 1919 m.* Redagavo Liudas
Gira. Išleido „Zinynas“ Vilniuje.

Mūsų liaudis mėgsta kalendorių literatūrą; yra prie jos
pripratusi: neseni juk laikai, kada lietuviai-liaudis sėmė be-
veik visą savo dvasios peną Bažnyčioje, maldaknygėje ir ka-
lendoriuje. Kad ir dabar kalendoriai turi didelio pasisekimo,
rodo daugybė kasmetai leidžiamų kalendorių. Kas skaito laik-
raščius, tam turėjo nusibosti kalendorių skelbimai. Ten rasime
ir apskritai sodiečiams, ir specialiai ūkininkams, ir katali-
kams skiriamų kalendorių. Šiemet sulaukėme dar vienos nau-
jienėlės šioje srityje—jaunimo kalendoriaus „Vyties“.

Jeigu kalendoriai taip mėgstami Lietuvoje, todėl kultu-
ringi leidėjai privalo atsižiuoti ne vien į „biznį“, bet ypač į
leidžiamąjo veikalėlio turinį, vertę. „Vyties“ leidėjams nėra ko
priklausti, nes pavesta kalendorių redaguoti visiems žinomam

literatui L. Girai, kurio vardas laiduoja, kad turime prieš save ne šlamštą, bet vcikalą rimtai priruoštą.

Perskaitęs „Vyties“ kalendorių, susyk pajauti tą upą, kuris viešpatavo lietuvinose, iškilus Lietuvos nepriklausomybės klausimui. Beveik kiekviename puslapyj vis kitu budu žadinami tėvynės meilės ir jai pasišventimo jausmai. Viso kalendoriaus turinys galima išreikšti šiais keliais žodžiais: „Drąsiai su viltimi, lavindamiesi krikščioniškoje doroje ir moksle, stokime už tėvynę, jai visa pašvęskime—ir laimėsime“. Taigi kalendorius puikiai atspėjo laiko dvasią ir į tinkamas vėžes nori įstatyti mūsų jaunimą. Tai svarbu ypačiai dabar, kada bolševikai smelkia kiekvieną augštesnį pobūdį—tikybą, dorą, tėvynės meilę.

Kadangi mūsų jaunimas—beveik vieni kaimiečiai, tai ir „Vytis“ bus skaitoma daugiausiai kaimo jaunimo. Todel ir kalbant apie „Vytį“ svarbiausia atsižvelgti į sodžiaus jaunimo reikalus.

„Vytis“ gana įvairus. Daug įvairios rūšies straipsnelių jame randame suglaustai parašytų. Pirmiausia jaunimas čia ras apie jaunimo organizacijas, apie jų rūšis ir kaip jos tverti. Apie tai yra du straipsniai. Bet juodu serga ta yda, kad perdaug apskritai parašytu. Perdaug apskritai juodu kalba apie organizavimosi reikalą ir kai kuriuos organizavimosi budus, kuomet reikėjo rupinties daugiau praktikos nurodymais, smulkiau aprašyti organizavimosi techniką. Matyt tai jautė ir patsai redaktorius, nes išangos straipsnyje rašo, kad jei kas norėtu įsikurti kokią nors jaunimo draugiją, del smulkesnių žinių tesikreipie į „Pavasario“ redakciją. Kaip tai keista! Kam versti jaunimas kreipties į „Pavasario“ redakciją, kad kur kas lengviau butu buvę parašyti pačiame kalendoriuje. (Gal čia cenzūros kaltė?) Tiesa, šis trukumas šiek tiek prašalintas: gale paduota „Vainiko“ draugijos įstatatai. Bet to dar maža. Šino žvilgsniu trukumai kitoje laidoje butinai yra papildytini.

Taipojau labai maža „Vytyje“ apie jau įsisteigusias jaunimo draugijas bei kuopas. Gali buti del nesenojo režimo ir cenzūros tas skyrius liko beveik tuščias (yra vienas straipsniukas p. 74). Bet tai dalykas svarbus ir neužmirštinas.

„Vytyje“ jaunimas ras taipogi gyventi mokinančių straipsnių. Paminėsiu juos: „Jaunime, ruoškis į gyvenimą“, „Išnaudokime laiką“, „Skaitymas“, „Bibliotekos“. Šios rūšies dalykelių galėjo buti daugiau. Jeigu pirmiau minėtasis skyrius butu buvęs pilnesnis, tai ir šitas galima butu skaityti geras. Kadangi „Vytis“—kaimo jaunimo kalendorius, tai paskutiniu du straipsneliu butinai reikėjo supopulerizuoti. Kita apleidus,

p. p. 61 ir 62 paminėtieji vardai nieko nesako kaimo jaunimui, nes jie nežino kas tie Crampton, Brindlay et tutti quanti. Nepaaiškinus tų vardų, daug vertės nustojo ypač straipsnelis „Bibliotekos“.

Turtingiausias mūsų kalendoriaus skyrius—tai dailiosios literatūros. Čia didokas pluoštas eilių bei beletristikos ir pusiau beletristikos straipsnelių.

Negalima atsigėrėti V. Krėvės „Iš šios gadynės jausmų“. Čia lietuvių dainų ir pasakų fone skaitai „šios gadynės jausmus“. Tik kai kurių „jausmų“ (pav. „Aras“ ir „Rumo griuvėsiai“) liaudies skaitytojai visai nesupras. (Nors ir inteligentams sunku jie suprasti, reikia „jausti“!) Taipogi labai vaizdingas A. Vienuolio „Karžygis“.

Yra „Vytyje“ ir keletas aforizmų. Jų permaža. Be to kai kurie yra visai nevykę. Pav. šitas: „Doras ir išminties pilnas vyras yra tasai, kuris, įeidamas kieman, neuždaro vartų ir palieka juos atvirus, kad galėtų sugrižti, kada tik panorės“. Vincas Krėvė (p. 44). Kontekste tai gal ir labai išmintingas pasakymas, bet atskirai! Kiti aforizmai—labai neryškus.

Visa suėmus—„prieš“ ir „už“, labai teikiu „Vytį“ jaunimui. Kiekvienas, jį paskaitęs, be abejo užsidegs karštesne tėvynės meile ir labiau pamils dorą. Be to ras gerą žiupsnį tikrai vykusių ir poetiškų dalykelių. Jeigu daugiau kalbėjau apie ydos, tai delto, kad kitaismet „Vytis“ pasirodytu be ydų. To jau iš širdies reikia linkėti.

Dar vienas dalykas — kalendoriaus pradžia. Tyčia apie tai kalbėsiu gale, nes čia yra daug stambių paklaidų, bet jos beveik visos lygiai liečia visus dabar leidžiamuosius kalendorius.

Pačioje pradžioje padėta straipsnelis apie kalendorių, kaipo laiko sąskaitavimą. Straipsnelis parašytas nerupestingai. Autorius aiškindamas, kurie metai yra keliamieji, visai klaidingai formuluoja taisyklę, nes sako: „Reikia sudėti į vieną dvi paskutini metų skaitlini ir padalinti į 4“. Taigi pagal šios taisyklės 1917 m. būtų keliamieji, o 1916—ne.

Raskui paduodama pluoštelis bažnytinių žinių. Čia beveik kas žodis tai klaida. Rašytojas, visai neatsižiūrėjo į naująją Bažnyčios teisių rinkinį.

Pirmiausia, „kilnojamuosiose šventėse“ padėta ir Pelenų diena. Ji galima vadinti iškilmė ar kaip kitaip, tik ne šventė,

Visos žinios apie velykinę išpažintį ir komuniją, vestuves ir pasilinksminimus (vadinamas „draudžiamasis laikas“) ir pasninkus yra nuo pradžios ligi galo visai klaidingos.

Bažnytinės kalendoriaus žinutės reikėjo redaguoti pagal naujajo Kanonų Kodekso. Kad redaktorius to nepadarė, tai—neatleistinas apsileidimas, nes, ruošiant kalendorių, Kodeksas jau buvo visas išleistas ir turėjo galę.

Svenčių kalendoriuje yra daug nevienodybių arba ir paklaidų, pav.: greta Hiliarijos (12/VIII) rašoma Ipolito; greta Zacharijo (6/IX)—Bonifaco, nors lotyniškoji galunė vienoda: Zacharias, Bonifacius. Klaidingai atspausdinta Didukas (13/XI lot. Didacus).

P. Ilgunas.

Pranešimas.

Kadangi susirinkusi Viiniuje 28 gruodžio pernykščių metų Ateitininkų Konferencija yr nutarus Ateitininkų organą „Ateitį“ perkelti iš Kauno į Vilnių ir pavesti redaguoti ją tam tikram kolektivui sudarytam iš kun. Reinio, Talmonto ir Bystro ¹⁾;

kadangi daugumas vyresnių Ateitininkų yr pastoję kariuomenėn ir todėl neturi laiko berašinėti „Ateitin“.

todėl Kauniškė „Ateities“ redakcija linkėdama naujai išrinktam vilniškiui kolektivui pasisekimo, šiuo numeriu laiko savo darbą užbaigtą ir tolesnį „Ateities“ ėjimą iš Kauno sustabdo.

„Ateities“ redakcija.

Redakcijos atsakai.

D-ui D. Gedvilui. Tamstos eilės įmanomos, tik reiktu mesti visai nepakenčiamų veiksmažodžių trumpinimą (išjo², sudundė²... viet. išjojo, sudundėjo). Tiesa, taip eiliuoja Gustaitis ir Putinas, bet visiems nesuvalkiečiams—tie trumpinimai yra tiesiog ausis draskančios šlykštynės.

D-ui Gimnazistui. Ačiu. Dedam šin n-rin.

¹⁾ Sk. „Laisv. Lietuv.“ 1 n-rį 1919 m.

Redaktorius ir leidėjas

PR. A. DAMBRAUSKAS.
